

До Дня Гідності та Свободи

ТЕМА НЕЗАЛЕЖНОСТІ, ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ТА ВИБОРУ

в українській літературі

© НБ ХНМУ, 2026

Свобода і гідність визначають долю народу.
Вони потребують усвідомлення й готовності кожної людини відстоювати власні переконання і боротися за право бути вільними

Українська література звертається до цих тем у різні історичні періоди. У творах письменників відображено боротьбу за незалежність України, спротив поневоленню, протистояння несправедливості, моральна стійкість і відповідальність людини перед собою та суспільством

На виставці представлено художні й документальні твори українських авторів, які по-різному висвітлюють тему свободи, гідності та особистого вибору

Пантелеймон Куліш
«Чорна Рада» (1857)

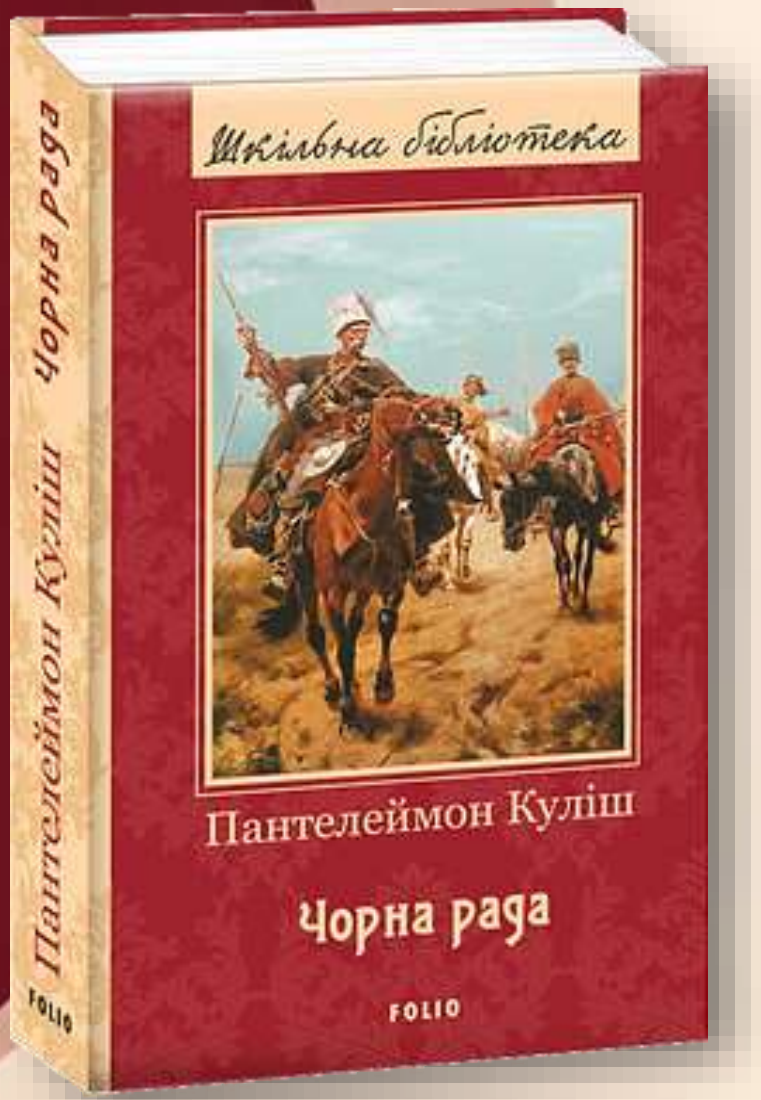

Куліш П. Чорна рада : роман. Харків : Фоліо, 2018. 320 с.

Перший український історичний роман. У центрі – боротьба за гетьманську владу в добу Руїни, політичні інтриги та проблема єдності народу. Твір порушує питання державності, патріотизму, зради й відповідальності за долю України

> ***«Не на те, щоб Сомко гетьмановав, а на те, щоб правда узяла верх над кривдою!»***

Іван Франко
«Захар Беркут» (1883)

Франко І. Захар Беркут. Київ : Видавництво РМ, 2023. 256 с.

Історична повість переносить читача в Карпати XIII ст., де громада тухольців стає на захист рідної землі від монгольської навали. Мудрий Захар Беркут переконаний, що сила народу – в єдності, взаємній підтримці та відповідальності кожного за спільну справу. Твір утверджує ідеї свободи, справедливості й народного самоврядування

> ***«Доки будете жити в громадському порядку, дружно держатися купи, незломно стояти всі за одного, а один за всіх, доти ніяка ворожа сила не побідить вас»***

Іван Франко
«Мойсей» (1905)

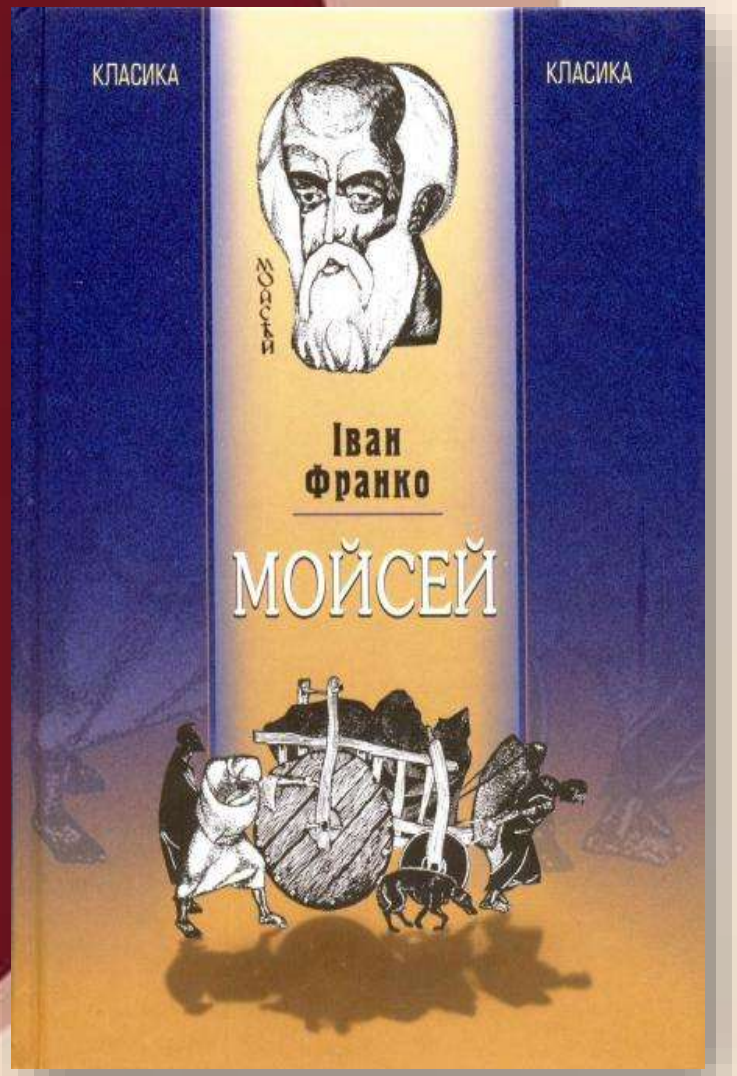

Франко І. Мойсей : поема. Київ : Пульсари, 2010. 142 с.

Філософська поема про пророка, який веде свій народ до омріяної землі, але стикається з нерозумінням і зневірою. Через біблійний сюжет Франко осмислює долю українського народу, його прагнення до свободи, віру в майбутнє та відповідальність провідників

> ***«Та прийде час, і ти огнистим видом***
> ***Засяєш у народів вольних колі…»***

Юрій Горліс-Горський
«Холодний Яр» (1934)

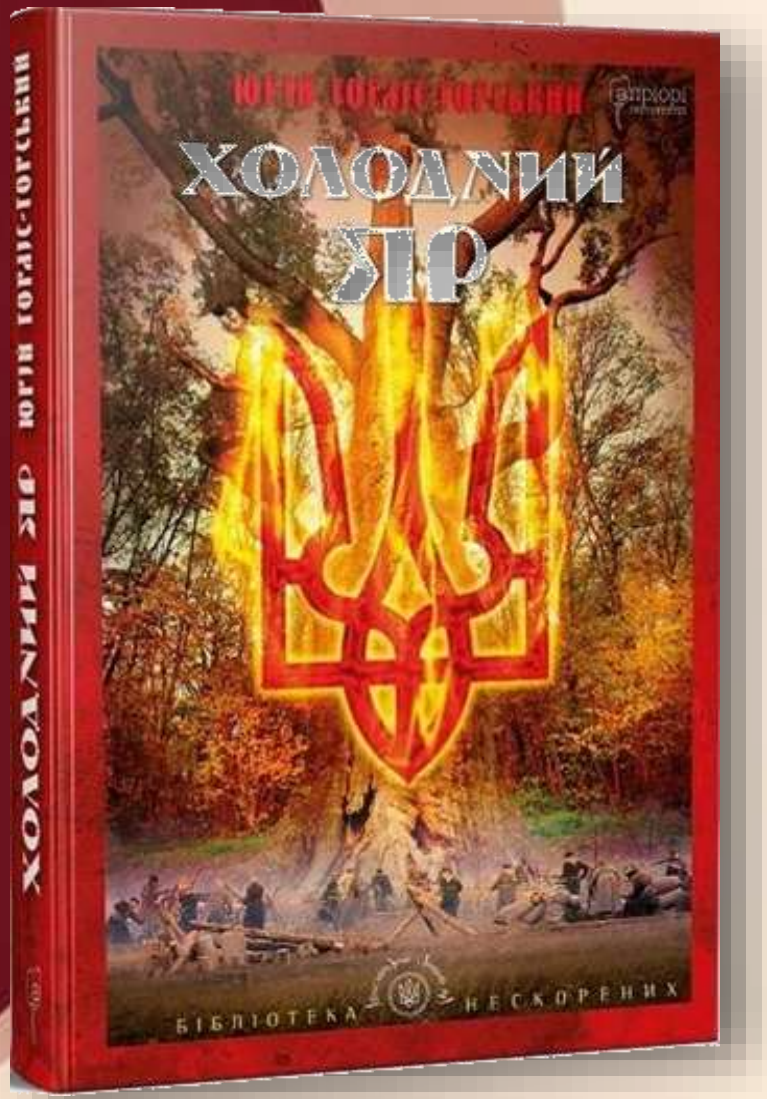

Горліс-Горський Ю. Холодний Яр. Харків : Апріорі, 2018. 464 с.

Історико-документальний та автобіографічний твір про український повстанський рух на Чигиринщині у 1918–1922 рр. Автор, безпосередній учасник подій, розповідає про боротьбу холодноярців проти загарбників, їхню мужність, побратимство й відданість ідеї незалежної України

> ***«Це живий приклад, як невеликі числом, але сильні духом – можуть успішно боротися з незрівнянно сильнішим ворогом»***

Іван Багряний
«Тигролови» (1944)

Багряний І. Тигролови : роман. Харків : Фоліо, 2025. 304 с.

Григорій Многогрішний, засуджений радянською владою до 25 років ув'язнення, тікає з ешелону, що прямує до концтабору. У тайзі він знаходить прихисток у родині українських переселенців Сірків. Це історія незламної людини, яка відстоює право на життя, свободу та гідність

> ***«Ліпше вмирати біжучи, ніж жити гниючи!»***

Ліна Костенко
«Маруся Чурай» (1979)

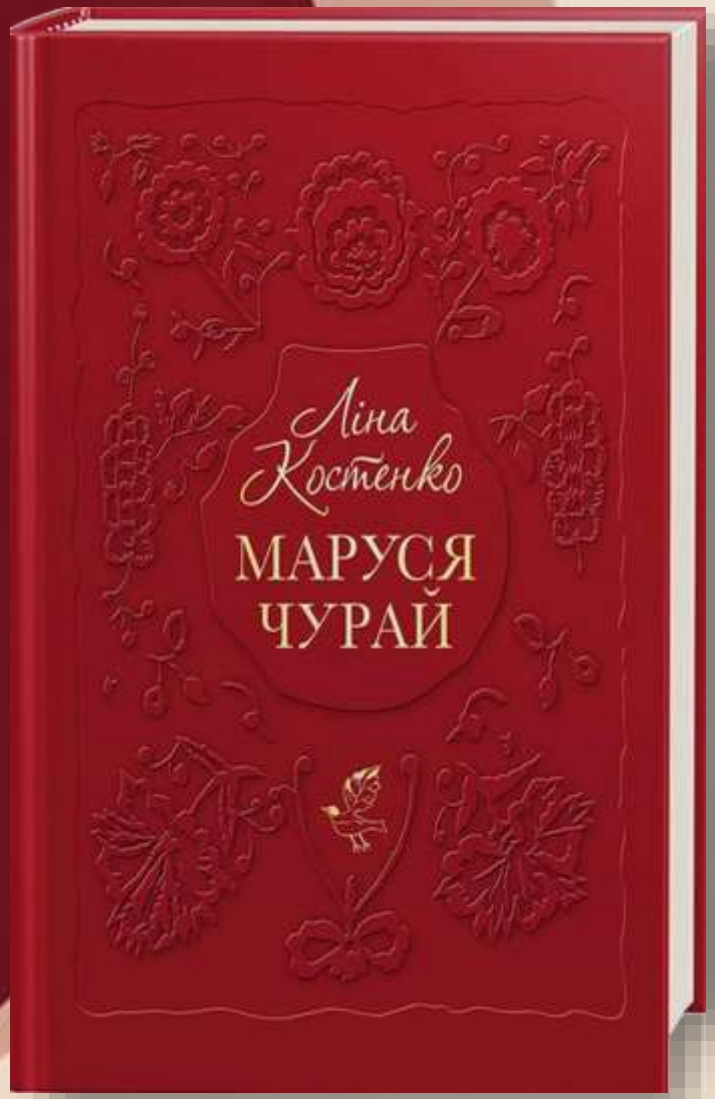

Костенко Л. Маруся Чурай : історичний роман у віршах. Київ : А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2018. 224 с.

Історичний роман у віршах розповідає про легендарну полтавську піснярку Марусю Чурай, її кохання, трагічну долю та суд над нею. Особиста драма героїні розгортається на тлі визвольної боротьби українського народу XVII ст. Через долі героїв авторка розмірковує про честь, вірність, справедливість та відповідальність людини перед народом

> ***«Не можна, щоб народ такий великий так умалявся сам у собі»***

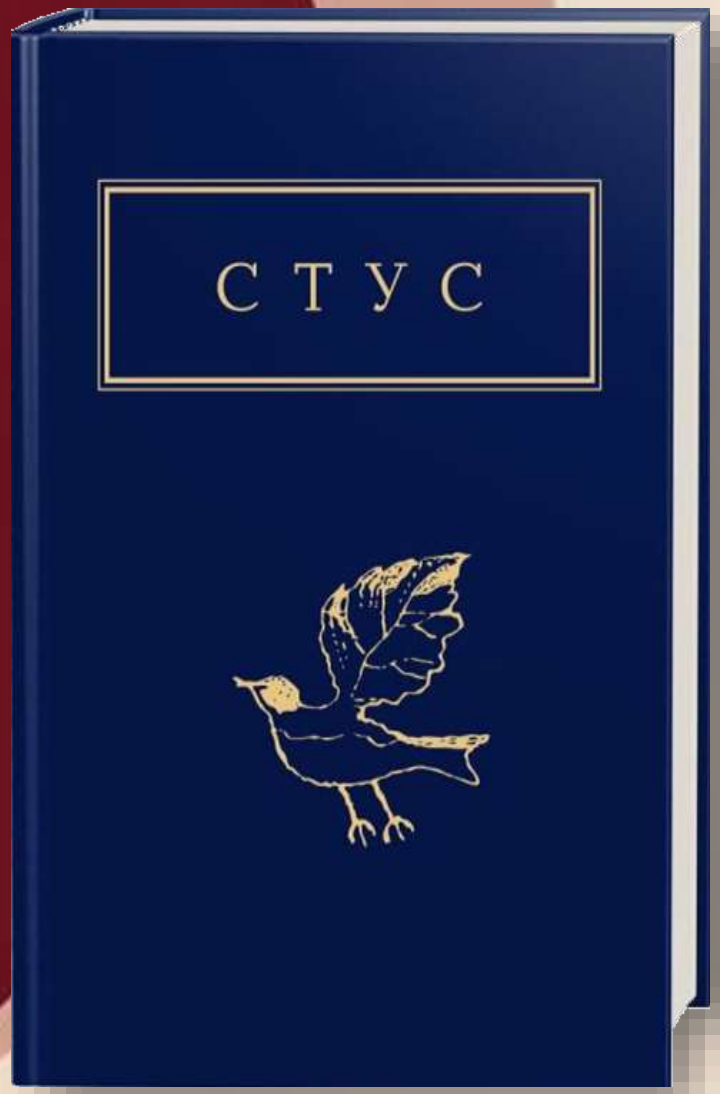

Василь Стус
«Палімпсести» (1986)

Стус В. Зібрання творів : у 12 т. Т. 5 : Палімпсести (найповніший незавершений корпус) / редактор та упорядник Д. Стус. Київ : Факт, 2009. 765 с.

Збірка об’єднує поезії, написані в умовах переслідувань і ув’язнення. У них звучать мотиви внутрішньої свободи, моральної стійкості та людської гідності. Попри тиск радянської системи й жорстокі випробування, Василь Стус залишається вірним своїм переконанням і Україні

> ***«Як добре те, що смерті не боюсь я***
> ***і не питаю, чи тяжкий мій хрест,***
> ***що перед вами, судді, не клонюся***
> ***в передчутті недовідомих верст»***

Василь Шкляр

«Чорний Ворон. Залишенець» (2009)

Шкляр В. Залишенець. Чорний Ворон : історичний роман. Харків : Клуб Сімейного Дозвілля, 2011. 381 с.

Роман відтворює боротьбу повстанців Холодного Яру проти більшовицької влади у 1920-х роках. У центрі оповіді – отаман Чорний Ворон та його побратими, які продовжують боротьбу попри нерівність сил і майже втрачену надію на перемогу. Це твір про прагнення незалежності, вірність присязі та ціну боротьби за свободу

> ***«Ніколи не кажи: в цій державі. Так завжди казали ті, для кого вона чужа. Кажи: наша»***

Оксана Забужко

«Музей покинутих секретів» (2009)

Забужко О. Музей покинутих секретів : роман. 2-ге вид. Київ : Факт, 2009. 832 с.

Роман, у якому переплітаються долі людей середини XX ст. й початку XXI ст. Через історію родин, боротьбу УПА, пам'ять про минуле та його замовчування авторка порушує питання національної пам'яті, зради, відповідальності й зв'язку поколінь

> ***«…Опуститися – це не ритися по смітниках, це якраз і значить – відмовитися від того, що маєш у собі найкращого»***

Вахтанг Кіпіані (упорядник)

«Справа Василя Стуса» (2019)

Справа Василя Стуса : збірка документів з архіву колишнього КДБ УРСР / укладач В. Кіпіані. Харків : Vivat, 2020. 688 с.

Документальна книга, укладена на основі матеріалів кримінальної справи Василя Стуса з архіву колишнього КДБ УРСР. Документи слідства й суду, свідчення та дослідницькі матеріали розповідають про переслідування поета за його переконання, громадянську позицію та боротьбу за людську гідність

> ***«Може, це і є моя найбільша перемога – лишитися вільним у тюрмі»***

Оксана Забужко (авторка ідеї)

«Літопис самовидців. Дев’ять місяців українського спротиву» (2014)

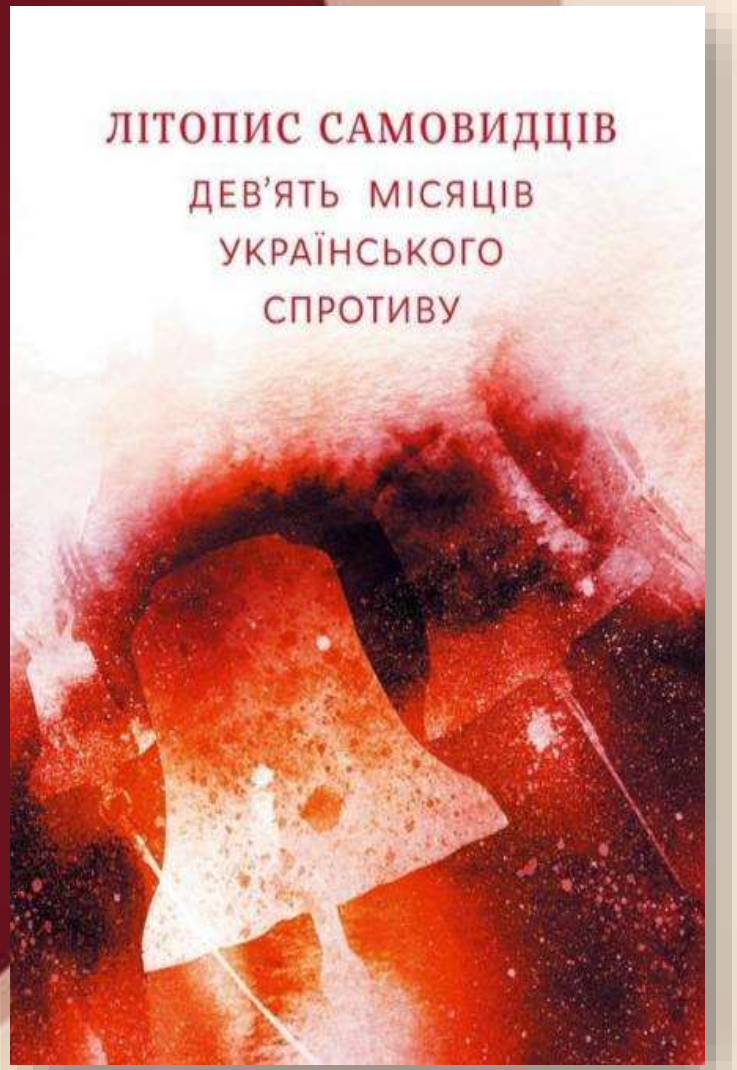

Літопис самовидців : дев'ять місяців українського спротиву / авторка проекту О. Забужко ; упорядник Т. Терен. Київ : Комора, 2014. 310 с.

Антологія об’єднує свідчення, дописи й роздуми учасників та очевидців Євромайдану й початку російської агресії проти України, відтворені у хронологічній послідовності. Це документальна пам’ять про боротьбу українців за право самостійно визначати долю своєї країни

> ***«Колективний портрет "народження нації", що за кілька місяців пройшла шлях від мирного протесту до національно-визвольної війни»***

Марія Матіос

«Приватний щоденник. Майдан. Війна» (2015)

Матіос М. Приватний щоденник. Майдан. Війна. Львів : «Піраміда», 2015. 356 с.

У книзі Марія Матіос відтворює події від початку Революції Гідності до літа 2015 року через особисті спостереження, свідчення та історії людей. Це емоційна хроніка Майдану й війни, розповідь про втрати, мужність, взаємну підтримку та боротьбу за життя

> ***«Жодного вигаданого імені. Жодної вигаданої події. Тільки те, де сама брала участь чи була свідком»***

Борис Гуменюк
«Блокпост» (2016)

Гуменюк Б. Блокпост : вірші, новели, публіцистика. Київ : Академія, 2016. 336 с.

Книга поєднує поезію, новели й публіцистику, засновані на особистому досвіді автора – учасника Майдану та бойових дій на сході України. У ній змальовано фронтові будні, думки й почуття військових, біль утрат і відповідальність за долю країни. Це щира розповідь про війну та людей, які захищають Україну

> ***«Не треба ніде карбувати наших імен. / Просто пам'ятайте: / На цьому полі / У цій землі / Лежать українські солдати»***

Сергій Жадан
«Інтернат» (2017)

Жадан С. Інтернат : роман. Чернівці : Meridian Czernowitz, 2017. 336 с.

Події роману відбуваються взимку 2015 року на Донбасі. Учитель Паша вирушає через лінію фронту, щоб забрати племінника з інтернату. Небезпечна дорога змушує його переосмислити власну позицію, відповідальність за близьких і долю країни

> ***«Одного разу, прокинувшись, ти бачиш за вікном вогонь. Ти його не розпалював. Але гасити його доведеться й тобі»***

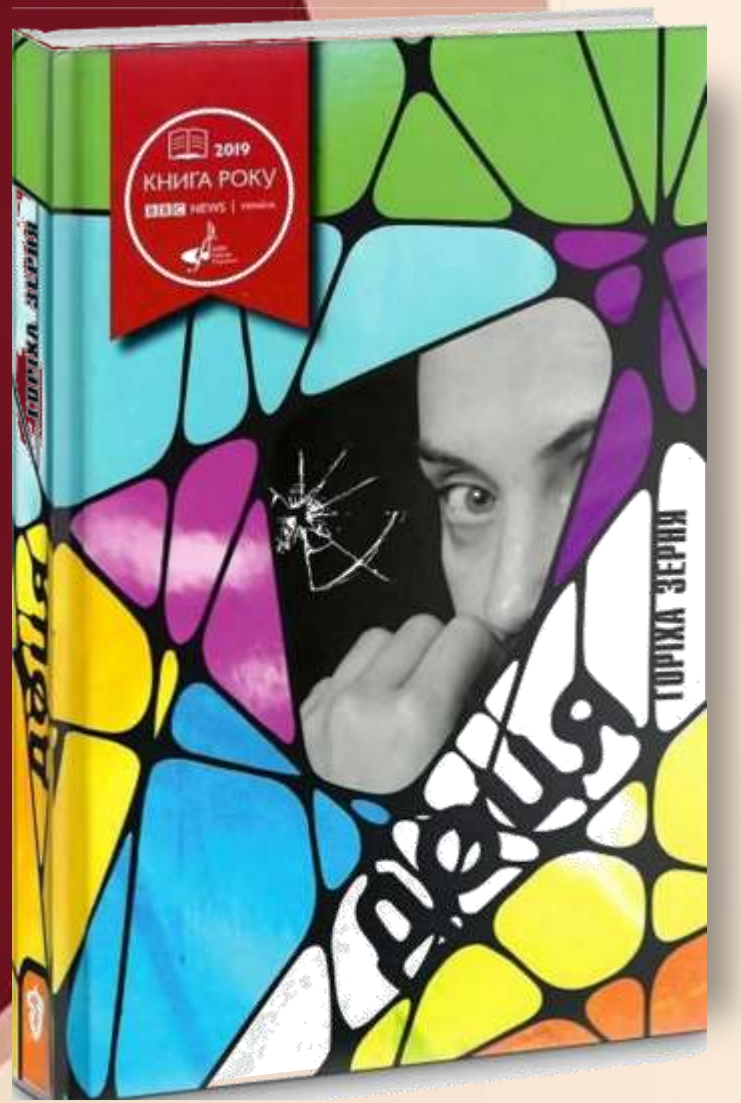

Тамара Горіха Зерня
«Доця» (2019)

Горіха Зерня Т. Доця : роман. Київ : Білка, 2019. 288 с.

Події роману розгортаються навесні та влітку 2014 році в Донецьку. Опинившись перед вибором – пристосуватися до окупації чи протистояти їй, головна героїня знаходить у собі силу діяти й допомагати тим, хто бореться за Україну. «Доця» – роман про громадянську позицію, відповідальність і незламність

> ***«Ми вийшли на майдан переконувати, вони прийшли убивати, от і все»***

Підготувала
провідна редакторка
Скрипченко Л.В.

© НБ ХНМУ, 2026

